

MINNISBLAÐ

Viðtakandi: Velferðarráð

Sendandi: Rannveig Einarsdóttir, sviðsstjóri velferðarsviðs

Efni: Staðan í málaflokki fatlaðs fólks

Forsaga:

Reykjavíkurborg hefur sinnt málaflokki fatlaðs fólks frá árinu 2011 þegar málaflokkurinn færðist frá ríki til sveitarfélaga.

Ríki og sveitarfélög skrifuðu undir samkomulag um breytingu á fjárhagsramma þjónustu sveitarfélaga við fatlað fólk þann 15. desember síðastliðinn. Samkomulagið felur í sér að útsvarsprósenta sveitarfélaga hækkar um 0,23% með samsvarandi lækkun tekjuskattsprósentu ríkisins. Samkomulagið felur jafnframt í sér að ríki og sveitarfélög munu halda áfram vinnu við kortlagningu, greiningu og gerð tillagna er snúa að börnum með fjölpættan vanda, yngri hjúkrunarsjúklingum, fullorðnum sem sæta öryggisráðstöfunum og vinnu við að ná niður biðlistum eftir sértæku húsnæði fyrir fatlað fólk.

Hækkunin nemur um sex milljörðum króna miðað við árið 2024. Í kjölfar samkomulags frá því í desember 2022 fluttust 5,7 milljarðar króna frá ríki til sveitarfélaganna og er heildarhækkun á fjárhagsramma þjónustu sveitarfélaga við fatlað fólk, frá árinu 2022, tæplega 12 milljarðar króna.

Í ljósi ofangreinds verður í þessu minnisblaði farið yfir stöðu og þróun málaflokksins í Reykjavík út frá helstu þjónustubáttum.

Greinargerð:

Stefna Reykjavíkurborgar í þjónustu við fatlað fólk á heimilum sínum var unnin á árunum 2012 og 2013¹. Stefnan var unnin í samráði við hagsmunasamtök fatlaðs fólks og að gerð hennar komu kjörnir fulltrúar, fatlað fólk og hagsmunasamtök þess, embættismenn, sérfræðingar og starfsfólk. Stefnan byggir á hugmyndafræðinni um sjálfstætt líf og á sér stoð í 19. gr. samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks. Aðgerðaáætlun með stefnunni er fullunnin². Gert er ráð fyrir að vinna við nýja stefnu hefjist á árinu 2024.

Fyrstu árin eftir yfirfærslu málaflokksins einkenndust af miklu lærdómsferli, borgin tók yfir rekstur íbúðakjarna og herbergjasambýla, vinnu- og virknimiðaða stoðþjónustu auk félagslegrar ráðgjafar og stoðþjónustu fyrir fatlað fólk (áður frekari liðveisla). Áður höfðu sveitarfélögin sinnt félagslegri liðveislu (nú stuðningsþjónusta) við fatlað fólk og akstursþjónustu.

¹ Stefna Reykjavíkurborgar í þjónustu við fatlað fólk á heimilum sínum

https://reykjavik.is/sites/default/files/vel_fatladir_heima.pdf

² Aðgerðaáætlun og stöðumat stefnu Reykjavíkurborgar í þjónustu við fatlað fólk á heimilum sínum

Í minnisblaði þessu verður einungis fjallað um fatlað fólk, 18 ára og eldra en á grundvelli skipulagsbreytinga sem tóku gildi í janúar 2022 á velferðarsviði var þjónusta og stuðningur við börn og fullorðna aðskilin.

Húsnæðismál fatlaðs fólks

Strax árið 2011 kom í ljós að fleiri voru á bið eftir húsnæði og þjónustu en gert hafði verið ráð fyrir og hófst kortlagning á stöðunni ásamt áætlunum um uppbyggingu þegar í stað. Árið 2012 samþykkti velferðarráð kaup á 32 stökum íbúðum fyrir einstaklinga með geðfötlun. Árið 2013 samþykkti velferðarráð þjálfunarheimili að Njálsgötu 65 fyrir 6 til 7 einstaklinga. Njálsgata var lögð niður 2016 og varð að Liðsaukanum, færanlegu teymi sem veitir stuðning til 18 einstaklinga.

Þriggja til fimm ára uppbyggingaráætlun velferðarsviðs er varðar sértæk húsnæðisúrræði var samþykkt í velferðar- og borgarráði í apríl 2014 og með breytingum samþykktum í velferðarráði 18. desember 2014.

Í nóvember 2015 var undirritaður samningur á milli geðsviðs Landspítala og velferðarsviðs Reykjavíkurborgar um samstarfsverkefni Laugarássins meðferðargeðdeildar LSH og íbúðakjarnans að Austurbrún 6 og herbergjasambýlisins að Sóleyjargötu 39. Um var að ræða tilraunaverkefni sem nú hefur festis í sessi fyrir tvo til fjóra einstaklinga hverju sinni, með snemmtæka íhlutun að leiðarljósi. Markmið með verkefninu er að auka líkur á að þátttakendur geti búið í sjálfstæðri búsetu í framtíðinni með þverfaglegum stuðningi beggja þjónustukerfa.

Í apríl 2016 var samþykkt í velferðar – og borgarráði viðbót við fyrri samþykktir en um var að ræða „Neyðaráætlun - þrjár nýir íbúðakjarnar á árunum 2016-2017“, þar af eitt bráðabirgðahúsnæði til að leysa úr neyðarmálum nokkurra fatlaðra einstaklinga.

Á fundi velferðarráðs þann 22. júní 2017 var samþykkt „Uppbyggingaráætlun sértækra húsnæðisúrræða 2018 – 2030 fyrir fatlaða einstaklinga“ og þann 24. ágúst 2017 var hún samþykkt í borgarráði. Uppbyggingaráætlunin er byggð á húsnæðisstefnu Reykjavíkurborgar til 2030 og stefnu Reykjavíkurborgar í þjónustu við fatlað fólk á heimilum sínum 2013 –2024. Um er að ræða áfangaskipta áætlun í þremur áföngum;

- Áfangi I (2018 -2020) gerir ráð fyrir 80 – 90 íbúðum.
- Áfangi II (2021-2025) 42 – 50 íbúðir.
- Áfangi III (2026 – 2030) 35 – 43 íbúðir.

Í heildina er um að ræða alls 157 – 183 íbúðir. Alls hafa 18 nýir íbúðakjarnar verið teknir í notkun frá árinu 2018³.

Árið 2022 var svo endurskoðuð uppbyggingaráætlun húsnæðis fyrir fatlað fólk samþykkt í velferðar- og borgarráði. Áætlunin gerir ráð fyrir 20 íbúðakjörnum, þar af 11 íbúðakjörnum út frá biðlistum, sex íbúðakjörnum vegna niðurlagningar herbergjasambýla og þremur vegna húsnæðis í eigu þriðja aðila. Húsnæði í eigu þriðja aðila eru íbúðakjarnar að Hólmasundi, Barðastöðum og Sléttuvegi sem eru í eigu Brynju, leigufélags Öryrkjabandalagsins en langtíma leigusamningar vegna þessa húsnæðis fylgdu með við yfirfærslu málaflokksins. Tækifæri til að losa um leigusamning við Brynju vegna Sléttuvegar gafst í lok síðasta árs og því eru einungis tveir íbúðakjarnar eftir í þessum flokki. Endurskoðuð uppbyggingaráætlun hefur ekki verið fjármögnuð en hluti hennar átti að koma inn á árunum 2023 og 2024.

³ Nýir íbúðakjarnar frá 2018

Á árunum frá yfirfærslu hefur níu herbergjasambýlum verið lokað og íbúum boðnir aðrir búsetukostir. Hefur það verið gert á grundvelli ákvæða í framkvæmdaáætlun um málefni fatlaðs fólks og bráðabirgðaákvæðis í lögum um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir, nr. 38/2018, og á grundvelli 10 ára áætlunar velferðarsviðs um lokun herbergjasambýla frá árinu 2017. Enn eru 10 herbergjasambýli í rekstri, átta fyrir fólk með þroskahömlun og skyldar fatlanir og tvö fyrir geðfatlað fólk.

Heildarbiðlisti eftir húsnæði fyrir fatlað fólk hefur aldrei verið lengri þrátt fyrir mikla uppbyggingu síðustu ár, hann taldi í desember 2023, 207 einstaklinga þar af eru 162 að biðja eftir fyrstu úthlutun og 45 á bið eftir milliflutningi úr einu húsnæði í annað.

Í kjölfar dóms Héraðsdóms Reykjavíkur þann 16. júní 2021 í máli nr. E-2712/2020⁴ þar sem Reykjavíkurborg var dæmd til að greiða einstaklingi á bið eftir sértæku húsnæði bætur, kr. 1.100.000.-, var skert á verklagi um upplýsingagjöf til einstaklinga á biðlista. Samkvæmt núgildandi verklagi fá einstaklingar sem verið hafa á biðlista umfram þrjá mánuði sendar persónulegar áætlanir um hvenær fyrirhugað sé að húsnæðisúrræði geti verið tilbúið.⁵ Þessar áætlanir taka mið af uppbyggingu húsnæðis samkvæmt endurskoðaðri uppbyggingaráætlun húsnæðis fyrir fatlað fólk. Ljóst er að framangreindar áætlanir riðlast þar sem uppbygging hefur tafist vegna þess að uppbyggingaráætlunin hefur ekki verið fjármögnuð.

Í maí 2023 óskuðu Landssamtökin Þroskahjálp eftir upplýsingum um nöfn og heimilisföng einstaklinga á bið eftir húsnæði fyrir fatlað fólk með það að markmiði að bjóða þessum einstaklingum leiðbeiningar um réttarstöðu þeirra þannig að þeir geti tekið afstöðu til þess hvort þeir telji sig vera í sambærilegri stöðu og aðili framangreinds dómsmáls og í framhaldi aðstoð við að sækja rétt sinn⁶.

Þann 28. nóvember sl. sendu Landssamtökin Þroskahjálp bréf til þeirra sem heimiluðu að Þroskahjálp fengi upplýsingar um sig og buðu fram aðstoð við að sækja bætur til Reykjavíkurborgar. Með bréfi dagsettu 16. janúar sl. sendi Flóki Ásgeirsson, lögmaður bótakröfu á hendur Reykjavíkurborg fyrir hönd 29 einstaklinga⁷.

Stoð- og stuðningsþjónusta

Við yfirfærslu færðist öll ráðgjöf við fatlað fólk og fjölskyldur þeirra frá ríki til sveitarfélags sem og allur félagslegur stuðningur í formi liðveislu (nú stuðningsþjónusta) og aðstoð við athafnir daglegs lífs, frekari liðveisla (nú stoðþjónusta). Stoð- og stuðningsþjónusta við fatlað fólk er umfangsmikill þjónustupáttur og á tímabilinu janúar til nóvember 2023 nutu alls 358 fatlaðir einstaklingar slíkrar þjónustu í Reykjavík. Biðlistar eftir þessari þjónustu hafa verið viðvarandi frá yfirfærslu en ávallt er forgangsraðað þannig að þeir sem eru í mestri þörf biðja styst og neyðarmál eru afgreidd strax. Í árslok 2023 voru 85 einstaklingar á biðlista eftir stoð- og stuðningsþjónustu. Í ljósi breyttrar hugmyndafræði í málaflokknum á grundvelli samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, lagasetningar frá 2018 og stefnu Reykjavíkurborgar getur öflug stoð- og stuðningsþjónusta gert fötluðu fólki sem ekki þarf sólarhringsviðveru kleyft að búa í eigin íbúð, hvort heldur eignaríbúð eða félagslegu leiguhúsnæði og þannig komið í veg fyrir þörf á sértækri búsetuþjónustu.

Brýnt er að hlúa að þessu þjónustuformi og styrkja það enn frekar. Í kjölfar nýrra reglna um stoð- og stuðningsþjónustu fyrir fatlað fólk sem tóku gildi 1. febrúar 2022 var ákveðið að bjóða upp á aðgang að þjónustu allan sólarhringinn og koma þannig til móts við þá einstaklinga sem þurfa nauðsynlegan stuðning á nóttunni, s.s. vegna snúnings í rúmi, klósettferða eða annars. Verkefnið hefur gengið vel. Í lok árs voru 12 einstaklingar með símanúmer næturvaktar.

⁴Dómur Héraðsdóms Reykjavíkur nr. E-2712/2020

⁵Skapalón að bréfi

⁶Bréf dagsett 8. maí 2023 frá Flóka Ásgeirssyni, lögmanni.

⁷ Bréf dagsett 16. janúar 2024 frá Flóka Ásgeirssyni, lögmanni

Næturvaktin fór í 432 innlit á síðasta ári og fengu 20 símtöl fyrir utan þessi innlit. Af þeim 12 sem eru með símanúmer næturvaktar búa tveir í húsnæði fyrir fatlað fólk þar sem ekki er næturvakt. Næturvaktin er staðsett í starfsmannaaðstöðunni í Hátúni 6. Þeir notendur sem hafa nýtt næturvaktina lýsa ánægju með að það sé í boði að fá þessa þjónustu sem gerir þeim kleift að lifa sjálfstæðara lífi. Þeir notendur sem eru með símanúmer næturvaktarinnar en hafa lítið eða ekkert notfært sér hana finna fyrir öryggi að geta hringt ef þess þarf.

Notendasamningar og notendastýrð persónuleg aðstoð (NPA)

Notendasamningar í formi beingreiðslu hafa tíðkast frá því fyrir yfirfærslu. Fyrstu samningarnir voru þríhliða samningar milli Svæðisskrifstofu í málefnum fatlaðs fólks, félagsþjónustu og viðkomandi einstaklings. Þessir samningar voru gerðir í undantekningatilfellum þegar hefðbundin þjónusta dugði ekki til. Fyrstu reglur um beingreiðslusamninga í Reykjavík tóku gildi í desember 2015 og er markmið reglnanna að auka val einstaklinga á formi og fyrirkomulagi aðstoðar að undangengnu faglegu mati á grundvelli reglna Reykjavíkurborgar. Í árslok 2023 voru alls 46 einstaklingar með beingreiðslusamning í Reykjavík. Oft fær fólk beingreiðslusamning vegna biðar eftir notendastýrðri persónulegri aðstoð (hér eftir nefnd NPA). Þegar einstaklingur svo fær NPA samning þá færast fjármagnið úr beingreiðslusamningi í NPA samninginn þannig að fjárhagsrammi stoð- og stuðningsþjónustu lækkar sem því nemur sem er mjög bagalegt með vísan til ofangreinds kafla þar sem slíkt skerðir þjónustu við fatlað fólk.

NPA hófst sem tilraunaverkefni árið 2012. Auglýst var eftir þátttakendum í tilraunaverkefnið og var markmiðið að fá sem fjölbreyttasta reynslu af þjónustuforminu. Mikil og góð reynsla fékkst af tilraunaverkefninu og alveg ljóst að þau sem tóku þátt voru mjög sátt. Það var svo með tilkomu laga um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir nr. 38/2018 (11. gr.) að NPA varð lögbundið þjónustuform og litu fyrstu reglur Reykjavíkurborgar um NPA dagsins ljós með samþykkt velferðarráðs og borgarráðs í mars 2019. NPA samningar í Reykjavík eru nú 41 talsins en þeim var fjölgað um 14 í lok árs 2023 í kjölfar samþykktar velferðar- og borgarráðs. Innleiðingartímabil NPA þjónustu var framlengt með breytingu á lögum um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir haustið 2023 og gildir nú til loka árs 2024 en þá er áætlað að samningar á landinu öllu verði 172 talsins. Í meðfylgjandi töflu eru upplýsingar um fjölda NPA samninga frá 2018, annars vegar á landinu öllu og hins vegar í Reykjavík.

ÁR	FJÖLDI Á LANDSVÍSU		ÁR	FJÖLDI Í REYKJAVÍK
2018	77		2018	19
2019	87		2019	24**
2020	83		2020	23***
2021	90		2021	30 (29)****
2022	89		2022	29 (27)*****
2023	97+28*		2023	27+14*****

* Talan fyrir árið 2023 miðast við þá samninga sem komnir voru til framkvæmda 10. september, þegar sótt var um framlag vegna þess árs. Til viðbótar hafa 28 umsóknir verið samþykktar og hófust þeir samningar ýmist á haustmánuðum eða munu komast til framkvæmda nú í upphafi nýs árs.

**Fimm samningar bættust við á árinu 2019

***Tveir samningar mæðgina sameinaðir í einn

**** Sjö samningar settir af stað á árinu - Einn notandi féll frá á árinu

***** Fyrri part árs eru 29 samningar – Tveir notendur féllu frá á árinu

*****Fengum mótframlag með 14 nýjum samningum í árslok

Það eru því 125 fatlaðir einstaklingar á landinu öllu með NPA samninga, þar af 41 í Reykjavík. Gert er ráð fyrir fjölgun samninga á landsvísu um 47 á þessu ári þar sem kveðið er á um framlag til allt að 172 samninga í lok árs 2024 samanber bráðabirgðaákvæði I í lögum 38/2018. Þann 26. janúar sl. barst bréf frá félags- og vinnumarkaðsráðuneyti til sveitarfélaga landsins þar sem óskað er eftir umsóknum um 25% framlag ríkisins til nýrra NPA samninga á árinu 2024⁸.

Gerð var könnun meðal notenda NPA þjónustu á árinu 2023 og benda niðurstöður könnunarinnar til talsverðrar ánægju með þjónustuformið ásamt því að fram kemur að NPA notendur séu mjög virkir í daglegu lífi en flestir þátttakendur (95%) voru daglega í vinnu, námi og/eða annarri reglulegri virkni⁹.

Þess má geta að tveir einstaklingar sem fengu NPA samning í nóvember sl. en voru áður á bið eftir NPA hafa stefnt borginni vegna langs biðtíma eftir samningi. Í öðru málinu hefur náðst sátt en hitt málið er fyrir dómi með kröfu stefnanda um miskabætur vegna langs biðtíma.

Vinnu- og virknimiðuð stoðþjónusta

Við yfirfærslu málaflokks fatlaðs fólks frá ríki til sveitarfélaga færðust atvinnumál fatlaðs fólks til sveitarfélaga. Í lögum nr. 38/2018 um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir segir m.a. í 22. gr. „*skipulag, framkvæmd og rekstur vinnustaða fyrir verndaða vinnu, hæfingu og virknipjálfun er á ábyrgð sveitarfélaga, nema annað sé sérstaklega ákveðið með samkomulagi ríkis og Vinnumálastofnunar*“. Við yfirfærslu voru tveir vinnustaðir í Reykjavík ætlaðir fötluðu fólki með langvarandi stuðningsþarfir, Gylfaflöt og Løjuberg. Í dag eru vinnustaðirnir fjórir en Opus í Völvufelli og SmíRey í Arnarbakka hafa bæst við. SmíRey er sérstaklega ætlað fötluðu fólki með djúpa þroskahömlun og dæmigerða einhverfu. Önnur viðbót er Klúbbhúsið sem stendur öllum til boða að nýta en þar gefst fötluðu fólki í vinnu- og virknimiðaðri stoðþjónustu kostur á að iðka tónlist. Í janúar 2022, við skipulagsbreytingar á velferðarsviði, færðist rekstur þessara vinnustaða tímabundið til þriggja ára undir skrifstofu málefna fatlaðs fólks í umbótaskyni. Vinnu- og virknimiðuð stoðþjónusta hefur síðan verið rekin undir einum hatti með það að markmiði að auka fjölbreytni og sveigjanleika í þjónustu með áherslu á einstaklingsmiðaða nálgun. Unnið er að samþættingu og myndun liðsheildar á vinnu- og virknimiðaðri stoðþjónustu sem einum vinnustað með fjölmörgum tækifærum til þróunar og nýbreytni. Samráð og samstarf við Vinnumálastofnun, önnur svið Reykjavíkurborgar og atvinnulífið er í stöðugri þróun til að tryggja samfellu á milli vinnumarkaðsaðgerða Vinnumálastofnunar og þjónustu sveitarfélaga.

Nú eru um 70 fatlaðir einstaklingar í vinnu- og virknimiðaðri stoðþjónustu á velferðarsviði. Velferðarsvið veitir einnig 167 einstaklingum vinnu- og virknimiðaða stoðþjónustu á grundvelli þjónustusamnings við Ás styrktarfélag í alls 108 dagrymum. Á grundvelli þeirra breytinga sem þegar hafa verið gerðar á vinnu- og virknimiðaðri stoðþjónustu hefur eftirspurn eftir þjónustu velferðarsviðs aukist en áður var eftirspurnin fyrst og fremst eftir þjónustu Áss styrktarfélags. Árleg nýliðun og aukin þörf á þróun og nýbreytni gerir að verkum að mikil þörf er fyrir nýtt húsnæði undir vinnu- og virknimiðaða stoðþjónustu enda liggur fyrir að Arnarbakinn og Völvufellið munu víkja við uppbyggingu hverfisins.

⁸ Bréf frá FRN, dagsett 26. janúar 2024

⁹ <https://reykjavik.is/sites/default/files/2023-12/nidurstodur-notendur.pdf>

Einstaklingar með tvígreiningar, þ.e. bæði geðsjúkdóm og virkan fíknisjúkdóm

Reykjavíkurborg tók yfir búsetuþjónustu við geðfatlaða einstaklinga á grundvelli svonefnds Straumhvarfaverkefnis árið 2008. Íbúar í geðkjörnum fyrstu árin voru almennt ekki í neyslu fíkniefna. Stofnaðir voru tveir svonefndir tvígreiningarkjarnar fyrir einstaklinga sem voru með alvarlega geðsjúkdóma og áttu sögu um neyslu en voru óvirkir. Staðan nú er þannig að af 179 íbúum í geðkjörnum og húsnæði með stuðningi í Reykjavík eru 60 einstaklingar með tvígreiningar. Þessi aukning hefur gert allt starf innan geðkjarnanna mun flóknara en áður og aukið álag bæði á aðra íbúa og starfsfólk auk þess sem tíðni alvarlegra atvika hefur aukist. Mikil þörf er á stigskiptri búsetuþjónustu fyrir einstaklinga með tvígreiningar. Með stigskiptri búsetu er átt við skammtímabúsetu allt að tveimur til þremur árum þar sem einstaklingur fær stuðning og þörf fyrir framtíðarbúsetu er metin. Skrifstofa málefna fatlaðs fólks sótti um og fékk styrk að upphæð 30 m.kr. frá Jöfnunarsjóði sveitarfélaga til að móta og þróa stuðning við tvígreindra einstaklinga. Það verkefni hefst nú í febrúar.

Fullorðnir í skammtímadvöl fyrir fötluð börn

Vegna langra biðlista eftir búsetuþjónustu hefur reynst erfitt að grynka á fjölda fullorðinna fatlaðra einstaklinga í skammtímadvöl. Velferðarsvið rekur fimm skammtímadvalir fyrir fötluð börn og ungmenni. Í lögum um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir nr. 38/2017 er að finna heimild til að veita fullorðnu fötluðu fólki sem býr í foreldrahúsum skammtímadvöl meðan beðið er eftir annarri þjónustu. Nú eru um 50 fatlaðir einstaklingar, 18 ára og eldri, í skammtímadvöl sem ætluð er börnum og ungmennum. Þessi staða gerir að verkum að biðlistar eftir þjónustu við börn lengjast auk þess sem flókið er að sinna börnum og fullorðnum á sama tíma vegna ólíkra stuðningsþarfa. Að mati skrifstofu málefna fatlaðs fólks er brýnt að aðgreina börn og fullorðna sem nýta þjónustu skammtímadvala. Æskilegt væri að setja á laggirnar sérstaka skammtímadvöl fyrir fullorðið fatlað fólk meðan þau bíða eftir framtíðarhúsnæði.

Málefni fatlaðra einstaklinga með flóknar og sértækar stuðningsþarfir vegna hegðunar

Á undanförunum árum hefur orðið veruleg aukning á fjölda einstaklinga sem hafa umtalsverðar stuðningsþarfir vegna óæskilegrar hegðunar. Að sama skapi hefur fjöldi dóma og úrskurða sem tengjast brotum á VII. kafla almennra hegningarlaga; Um öryggisráðstafanir, sviptingu borgararéttinda og upptöku eigna, aukist. Jafnframt hafa dómur og úrskurðir dómstóla í auknum mæli kveðið á um að sakborningar séu dæmdur til búsetu innan sveitarfélags á ábyrgð og undir eftirliti yfirlæknis réttargeðdeildar Landspítala. Þessi þróun er verulega íþyngjandi fyrir Reykjavík og til þess fallin að setja búsetuþjónustu velferðarsviðs í uppnám auk þess sem kostnaður er gríðarlegur. Svonefndir rýmkuardómar, þ.e. úrskurðir dómstóla sem kveða á um rýmku frá öryggisgæslu á réttargeðdeild, í búsetuþjónustu sveitarfélags, hafa verið viðurkenndir af félags- og vinnumarkaðsráðuneytinu sem hlutverk ríkisvaldsins og hefur Reykjavíkurborg fengið endurgreiddan kostnað vegna þriggja slíkra dóma frá árinu 2016.

Þetta eru þó langt í frá einu dómarnir sem hafa fallið. Sem dæmi um fleiri dóma sem hafa fallið á síðari árum eru einstaklingar sem hafa verið dæmdir til öryggisvistunar í Klettabæ á kostnað Reykjavíkurborgar. Dæmi er um einstakling sem fékk dóm á grundvelli 62. gr. almennra hegningarlaga árið 2020 og hefur sá dómur ekki verið fullnustaður af þar til bærum aðilum og viðkomandi er í búsetu hjá Reykjavíkurborg. Í lok september sl. féll dómur í máli einstaklings sem er búsettur í íbúðakjarna fyrir geðfatlaða og þann 13. desember barst erindi frá embætti ríkissaksóknara til yfirlæknis á geðdeild LSH, sviðsstjóra velferðarsviðs ásamt heilbrigðisráðuneyti og félags- og vinnumarkaðsráðuneyti með afriti á dómsmálaráðuneytið þess efnis að dómurinn skyldi fullnustaður. Í desember úrskurðaði héraðsdómur Reykjavíkurborgar einstakling í rýmku frá réttargeðdeild í búsetu hjá Reykjavíkurborg.

Velferðarsvið borgarinnar hefur margítrekað vakið athygli og máls á þessari stöðu og kallað eftir aðkomu ríkisins.

Ungmenni 18 ára og eldri, vistuð í Klettabæ

Þau sex ungmenni sem nú eru vistuð í Klettabæ á grundvelli fötlunar voru upphaflega vistuð þar á grundvelli barnaverndarlaga nr. 80/2002. Samkvæmt núgildandi verklagi skal hefja yfirfærsluáætlun frá barni til fullorðins þegar fatlað barn verður 17 ára. Í tilfellum þeirra sex ungmenna 18 ára og eldri sem enn eru vistuð á vegum Klettabæjar eru einungis tvö sem bíða eftir hefðbundnu búsetuúrræði aðrir þurfa að öllum líkindum sérsniðin úrræði og umfangsmikinn stuðning. Kostnaður vegna þessara einstaklinga nam 823.975.121 kr. á árinu 2023.

Gert er ráð fyrir að á þessu ári færist þrír einstaklingar sem nú vistast í Klettabæ á grundvelli barnaverndarlaga yfir í deildir fullorðins fatlaðs fólks á miðstöðvum borgarinnar. Um er að ræða einstaklinga með flóknar og samþættar stuðningsþarfir sem munu þurfa sértæk úrræði.

Lokaorð

Hér að framan hefur verið tæpt á helstu þjónustubáttum sem Reykjavíkurborg sinnir í málaflokki fatlaðs fólks. Um er að ræða lögbundna þjónustu sem borgin hefur sinnt frá árinu 2011. Mikil gerjun hefur átt sér stað í málaflokknum frá yfirfærslu árið 2011, nýjar reglugerðir og ný lög tóku gildi strax árið 2011, sem dæmi má nefna lög um réttindagæslu fyrir fatlað fólk nr. 88/2011 og reglugerð nr. 1054/2010 um þjónustu við fatlað fólk á heimili sínu. Alþingi fullgilti samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks haustið 2016 og nú er unnið að lögfestingu samningsins. Ný löggjöf í málaflokknum tók gildi með lögum um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsþarfir nr. 38/2018. Með lögum nr. 38/2018 varð notendastýrð persónuleg aðstoð að lögbundnu þjónustuformi. Ljóst er að nýjar kröfur og aukin áhersla á réttindi fatlaðs fólks með tilkomu nýrra laga, reglugerða og annarra stjórnvaldsfyrirmæla leggja auknar skyldur á þjónustuveitendur.

Auknum skyldum fylgir aukinn kostnaður og hafa sveitarfélög sem eru helstu þjónustuveitendur í málaflokknum glímt við tekjuvanda nánast allar götur frá yfirfærslu. Í framhaldi af vinnu starfshóps um heildarendurskoðun laga nr. 38/2018 var sett á laggirnar nefnd skipuð fulltrúum ríkis og sveitarfélaga um kostnaðarskiptingu málaflokksins. Sú nefnd skilaði af sér tillögum í lok desember 2023. Eins og sagði í upphafsorðum minnisblaðs þessa er gert ráð fyrir að tekjuaukning sveitarfélaga vegna reksturs málaflokks fatlaðs fólks frá 2022 verði tæpir 12 milljarðar á landsvísi. Sú upphæð dugar ekki fyrir uppsöfnuðum halla málaflokksins og því liggur fyrir að tekjuaukningin fari í að greiða niður halla á málaflokknum. Þetta er miður því rík þörf er á þróun og uppbyggingu málaflokks sem hefur verið vanfjármagnaður frá upphafi.

Við yfirfærsluna sköpuðust miklar væntingar meðal fatlaðs fólks og aðstandenda þeirra um aukna og betri þjónustu en verið hafði enda var samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks hafður að leiðarljósi við gerð framtíðarsýnar borgarinnar í málaflokknum. Sömu sögu er að segja þegar stefna borgarinnar í þjónustu við fatlað fólk á heimilum sínum var kynnt. Þegar horft er til núverandi stöðu málaflokksins er ljóst að gapið milli laga, reglugerða, framtíðarsýnar og stefnu og þess raunveruleika sem fatlað fólks stendur frammi fyrir er allt of stórt.

Reykjavíkurborg

Fylgiskjöl:

Kostnaðar- og ábyrgðarskipting ríkis og sveitarfélaga í þjónustu við fatlað fólk – áfangaskýrsla 1: Greining á kostnaðarþróun í þjónustu við fatlað fólk – tillögur starfshóps. Janúar 2024.

Yfirlit yfir nýja íbúðakjarna fyrir fatlað fólk, teknir í notkun frá 2018.

Bréf Magna lögmanna, dags. 8. maí 2023.

Bréf Magna lögmanna, dags. 16. janúar 2024.

Bréf félags- og vinnumarkaðsráðuneytisins, dags. 26. janúar 2024.

Skjalón að bréfi vegna persónulegrar áætlunar

Skjalón að bréfi vegna stöðu umsóknar um húsnæði fyrir fatlað fólk